

Sayid ISLIKOV,
Guliston davlat universiteti Masofaviy ta'lim kafedrasini mudiri
E-mail: sayidislikov@gmail.com

P.f.b.f.d (PhD), dotsent M.Niyozov taqrizi asosida

FEATURES OF THE ORGANIZATION OF DISTANCE LEARNING

Annotation

The article examines in detail distance education in the education system, its features, methods, forms and means of organizing the distance education system, the significance, achievements and disadvantages, their types.

Key words: educational process, distance education, distance learning, student, teacher.

ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ

Аннотация

В статье подробно рассмотрено дистанционное образование в системе образования, его особенности, методы, формы и средства организации системы дистанционного образования, значение, достижения и недостатки, их виды.

Ключевые слова: образовательный процесс, дистанционное образование, дистанционное обучение, студент, преподаватель.

MASOFAVIY TA'LIMNI TASHKIL ETISHNING O'ZIGA XOS JIHLARI

Annotatsiya

Maqolada ta'lim tizimida masofaviy ta'lim va uni o'ziga xos xususiyatlari, masofaviy ta'lim tizimini tashkil qilish usul, shakl va vositalari, ahamiyati, yutuq va kamchiliklari, ularning turlari atroflicha yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim jarayoni, masofaviy ta'lim, masofaviy o'qish, ta'lim oluvchi, ta'lim beruvchi.

Kirish. Globallashuv davri insoniyat tsivilizatsiyasida axborotlashgan jamiyat davrining boshlanishiga turtki berdi. Informatsion texnologiyalarning rivojlanishi, xalqaro kommunikatsion aloqalar, fan, ta'lim va ishlab chiqarishni shakllanishi bilan xarakterlanadi. Bugungi kunda insoniyatning butun umr davomida ta'lim olishini, ya'ni o'z hayotiy faoliyati davomida muntazam kasbiy bilim, ko'nikma va malakalarni egallashini, kompetentsiyalarini takomillashtirishini taqozo etmoqda, bu esa, axborot-kommunikatsion texnologiyalarni rivojlanishi va elektron aloqa tizimlari orqali amalga oshiriladi.

Shuning uchun zamonaviy bilimlar sari keng yo'l ochish ta'limotni takomillashtirishda yangi axborot texnologiyalardan unumli foydalanish bugungi kunning talabiga aylandi. Ko'pchilik axborot texnologiyalar asosi internetdan faqatgina yangiliklar bilan tanishish, axborot qidirish, elektron pochtdan foydalanish kabi xizmatlar uchun foydalanishi sir emas. Internetning imkoniyatlari kundan - kunga oshib bormoqda. Internetdan foydalanishning yangi bosqichi boshlandi, ya'ni internet turli sohalariga tadbiiq qilindi. Internet texnologiyalari -masofadan o'qitish, elektron kutubxonalar, onlayn savdolar, onlayn treninglar, internet magazinlar va boshqalar.

Bugungi kunda masofaviy o'qitish tizimi dolzarb masalalardan bo'lib, uning uslublari, texnologiyalari, usul va vositalarini yanada takomillashtirish muhim sanaladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Mamlakatimiz ta'lim tizimida sezilarli o'zgarishlar ro'y berayotgan bugungi kunda, turli ta'lim shakllari qatori ayniqsa, masofadan o'qitish keng qo'llanilayotganligi ham quvonchli hol. Bu borada O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 3-oktabrdagi "Oliy ta'lim tashkilotlarida masofaviy ta'lim shaklini joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 559-sonli qarori xam tasdiqlangan.

Shuningdek MDH olimlari tomonidan masofaviy o'qitish shakllari bo'yicha A.A.Andreev, E.S.Polat,

V.A.Kuklev, A.L.Safonova, M.I.Solodkova, V.P.Tixomirov va boshqada olimlar tomonidan mazmuni ochib berilgan.

Masofaviy ta'lim tizimining yuqorida tadqiq qilingan jihatlari xorij olimlari I.Allen, A.Amadco, J.Seaman, D.Keegan, H.Kappel, B.Lehmann, J.Loeper, B.Holmberg, M.Dougiamas, P.Taylorlar izlanishlarida ham o'z aksini topgan. Mamlakatimiz olimlari tomonidan esa masofaviy ta'lim tizimi o'qitish texnologiyalaridan foydalanishning nazariyasi va amaliyoti masalalari, uning didaktik va uslubiy asoslari bo'yicha A.Abduqodirov, U.Begimkulov, N.Muslimov, A.Hayitov, M.Lutfillaev, N.Taylaqovlar va boshqalar tomonidan tadqiq qilingan.

Tadqiqot metodologiyasi. Internet texnologiyalarining kirib kelishi bir necha asrlar davomida o'zgaray kelgan holatlarni o'zgartirib yubordi. Bu odatdagi xat yozishmalari elektron pochta bilan, kutubxonalar esa veb-saytlar bilan almashinishida namoyon bo'ldi. Endilikda esa ta'lim tizimida ta'lim olishning an'anaviy shakllari o'miga masofaviy ta'lim elementlari kirib keldi. Zamonaviy axborot va kommunikatsiya texnologiyalari vositalarini ta'lim jarayoniga kirib kelishi an'anaviy o'qitish usullariga qo'shimcha ravishda yangi o'qitish shakli - masofaviy o'qitish yaratilishiga omil bo'ldi.

Masofaviy ta'limda talaba va o'qituvchi fazoviy bir-biridan ajralgan holda o'zaro maxsus yaratilgan o'quv kurslari, nazorat shakllari, elektron aloqa va Internetning boshqa texnologiyalari yordamida doimiy muloqotda bo'ladi. Internet texnologiyasini qo'llashga asoslangan masofaviy o'qitish jahon axborot ta'lim tarmog'iga kirish imkonini beradi, integratsiya va o'zaro aloqa tamoyiliga ega bo'lgan muhim bir turkum yangi funktsiyalarni bajaradi.

Ma'lum sabablarga ko'ra, ta'lim muassasalarining kunduzgi bo'limlarida tahsil olish imkoniyati bo'lmagan, masalan, sog'ligi taqozga etmaydigan, mutaxassslicligini o'zgartirish niyati bo'lgan yoki yoshi katta, malakasini

o'shinish niyati bo'lgan kishilar uchun masofaviy o'qitish qulay o'qitish shakli hisoblanadi.

Masofaviy o'qitishda turli xil axborot va kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalaniladi, ya'ni har bir texnologiya maqsad va masala mohiyatiga bog'liq. Masalan, an'anaviy bosma usuliga asoslangan o'qitish vositalari (o'quv qo'llanma, darsliklar) talabalarni yangi material bilan tanishtirishga asoslansa, interaktiv audio va video konferentsiyalar ma'lum vaqt orasida o'zaro muloqotda bo'lishga, elektron pochta to'g'ri va teskari aloqa o'rnatishga, ya'ni xabarlarni jo'natish va qabul qilishga mo'ljallangan.

Oldindan tasmasga muhrlangan videoma'ruzalar talabalarga ma'ruzalarni tinglash va ko'rish imkonini bersa, faksimal aloqa, xabarlar, topshiriqlarni tarmoq orqali tezkor almashinish talabalarga o'zaro teskari aloqa orqali o'qitish imkonini beradi.

Yuqoridagilarga asoslanib, ta'lim jarayonida ayni vaqtda qayta-qayta tilga olinayotgan ayrim terminlar tavsifi va ta'riflarni keltirib o'tamiz.

Masofaviy o'qitish – eng yaxshi an'anaviy va innovatsion metodlar, o'qitish vositalari va formalari o'z ichiga olgan sirtqi va kunduzgi ta'lim singari axborot va telekommunikatsiya texnologiyalariga asoslangan ta'lim formasidir.

Masofaviy o'qitish – bu yangi axborot texnologiyalari, telekommunikatsiya texnologiyalari va texnik vositalariga asoslangan ta'lim tizimidir. U ta'lim oluvchiga ma'lum standartlar va ta'lim qonun-qoidalari asosida o'quv shart-sharoitlari va o'qituvchi bilan muloqotni ta'minlab berib, o'quvchidan ko'proq mustaqil ravishda shug'ullanishni talab qiluvchi tizimdir. Bunda o'qitish jarayoni ta'lim oluvchini qaysi vaqtda va qaysi joyda bo'lishiga bog'liq emas.

Masofaviy ta'lim – masofadan turib o'quv axborotlarini almashuvchi vositalarga asoslangan, o'qituvchi maxsus axborot muhit yordamida, aholining barcha qatlamlari va chet ellik ta'lim oluvchilarga ta'lim xizmatlarini ko'rsatuvchi ta'lim majmuaidir.

Masofaviy o'qitish tizimi – masofaviy o'qitish shartlari asosida tashkil etiladigan o'qitish tizimi. Barcha ta'lim tizimlari singari masofaviy o'qitish tizimi o'zining tarkibiy maqsadi, mazmuni, usullari, vositalari va tashkiliy shakllariga ega.

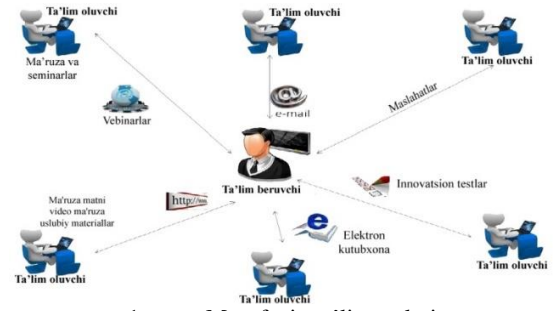
Bugungi kunda masofaviy ta'limni tashkil qilish asoslari quyidagicha:

Korrespondentlik ta'limi. Ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchilar orasidagi o'zaro faoliyat to'lig'icha pochta orqali yozishmalar vositasida o'tadi. Bu usuldan hozirgi kunda deyarli foydalanilmaydi, lekin imkoniyati cheklangan o'quvchilarni sog'lom o'quvchilar bilan birgalikda o'qishini tashkil etish maqsadida foydalanish maqsadga muvofiq.

Keysli o'qitish. Bu texnologiyada o'quv-metodik materiallar maxsus to'plam "keys" ko'rinishida ta'lim oluvchiga mustaqil o'rganish uchun beriladi va unga ta'lim beruvchi tomonidan vaqti-vaqti bilan maslahatlar berib, o'zlashtirilgan bilim, ko'nikma va malakalar belgilangan jadval asosida nazorat qilib boriladi. Turiga qarab 1 oydan 6 oygacha bajaradigan keyslar bo'lishi mumkin.

Televizion o'qitish. Ta'lim jarayonini tashkil qilish uchun radiotranslyatsiya tarmoqlari va televideniening quvvatlari, imkoniyatlari va resurs potentsialidan foydalanish orqali masofadan o'qitish nazarda tutiladi.

Tarmoqli texnologiya. Global tarmoq orqali ta'lim oluvchilarni o'quv-metodik materiallar bilan ta'minlash hamda turli xil interfaol aloqalar vositasida ta'lim beruvchi bilan ta'lim oluvchining o'zaro o'quv faoliyatini tashkil etish orqali amalga oshiriladi. Bu bugungi kunda istiqboli porloq va rivojlanib borayotgan masofaviy o'qitish texnologiyasi hisoblanadi.

1-rasm. Masofaviy ta'lim turlari

Masofaviy ta'limning hozirgi sharoitda quyidagicha tashkil etish mumkin:

- Moodle tizimi orqali ta'lim jarayonini tashkil qilish. Bunda tizimga fan bo'yicha asosiy resurslar: ma'ruza, test, darslik, glossariy, taqdimotlarni kiritish va tizimni boshqarish;
- Telegramm messendjeridan har bir guruhlar kesimida kanallarni ochib, ta'lim resurslari- ma'ruza, test, darslik, glossariy, videodarslarni joylashtirish;
- Xar bir fan bo'yicha imkoniyatdan kelib chiqib videodarslar ishlab chiqish;
- Fakultetlarda fanlarni webinar va onlayn shaklda tashkil qilish (Zoom va boshqa dasturlar orqali).

Masofaviy ta'limning o'ziga xos xususiyatlari quyidagilardan iborat:

- moslashuvchanlik (ta'lim oluvchiga o'ziga qulay vaqt, joy va tezlikda ta'lim olish imoniyati mavjudligi);
- modullilik – bir-biri bog'liq bo'lmagan mustaqil o'quv kurslari to'plamidan - modullardan individual yoki guruh talabiga mos o'quv rejasini tuzish imkoniyati mavjudligi;
- parallellik – o'quv faoliyatini ish faoliyati bilan birga parallel ravishda, ya'ni ishlab chiqarishdan ajralmagan holda olib borish imkoniyati mavjudligi;
- keng qamrovlilik – ko'p sonli talabalarning bir vaqtning o'zida katta o'quv (elektron kutubxona, ma'lumotlar va bilimlar bazasi va b.) zahiralari murojaat qila olishi. Bu ko'p sonli talabalarning kommunikatsiya vositalari yordamida o'zaro va o'qituvchi bilan muloqotda bo'lish imkoniyati;
- iqtisodiy tejamkorlik – o'quv maydonlari, texnika vositalari, transport vositalari va o'quv materiallaridan samarali foydalanish, o'quv materiallarini bir joyga yig'ish, ularni tartiblangan ko'rinishga keltirish va bu ma'lumotlarga ko'p sonli murojaatni tashkil qilib bera olish orqali mutaxassislarni tayyorlash uchun ketadigan xarajatlarni kamaytirish imkoniyati;
- ijtimoiy teng huquqlilik – ta'lim oluvchining yashash joyi, sog'lig'i va moddiy ta'minlanish darajasidan qat'iy nazar hamma qatori teng huquqli ta'lim olish imkoniyati;
- internatsionalilik – ta'lim sohasida erishilgan, jahon standartlariga javob beradigan yutuqlarni import va eksport qilish imkoniyati.

Masofaviy ta'lim o'z oldiga barcha ta'lim oluvchilarning birdek talim olishiga sharoit yaratib berishni, ta'lim turlari o'rtasidagi o'zaro hamkorlikni kuchaytirgan holda ta'lim berish sifat uzluksiz ta'lim darajasini oshirishni, asosiy faoliyat bilan bir qatorda qo'shimcha ta'lim olish imkoniyatini yaratib berishni, uzluksiz ta'lim imkoniyatlarini kengaytirishni, yangi tamoyillar asosidagi ta'lim darajasini ta'minlashni maqsad qilib belgilagan.

Tahlil va natijalar. Tadqiqotlarda aniqlanishicha masofaviy ta'lim an'anaviy ta'limdan aslo qolishmaydi. Balki samarasiga ko'ra ustunlik jihatlari ham bor. Negaki, o'quv materialining asosiy qismini ta'lim oluvchi o'zi mustaqil o'qib-o'rganadi. Bu o'tilgan mavzularni puxta o'zlashtirish va eslab qolishga yordam beradi. Buning ustiga darslarni yangi texnologiyalar vositasida o'qitish ta'lim oluvchi uchun qiziqarli va mazmunli bo'ladi. Bunday ta'lim tizimida darsliklar,

qo'llanmalar etishmasligi kabi muammolar bo'lmaydi. O'quvchi o'quv materialini elektron pochta yoki ijtimoiy tarmoq orqali qabul qilib oladi. Shu bilan birga ma'lum saytlarga obuna bo'lishi, ma'lumotlar bazasiga kirib, o'ziga kerakli axborotlarni olishi mumkin.

Masofaviy ta'limni tashkil etishning ijobiy jihatlari quyidagi qulayliklarni qamrab oladi:

- ushbu ta'lim shaklida yoshi hamda ijtimoiy holatidan qat'i nazar, aholining keng qatlami ta'lim olish imkoniyatiga ega bo'lmoqda;

- masofaviy ta'lim iqtisodiy jihatdan ta'lim oluvchilar uchun ham, oliygo'har uchun ham samaralidir, chunki unda boshqa an'anaviy ta'lim turlariga qaraganda xarajat va to'lovlar ancha kam. Shuningdek, oliy ta'limning mazkur shakli ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchilarga oliy ta'lim muassasalariga borish-kelish uchun sarflaydi-gan vaqtni tejash imkonini bermoqda. Bunda tejalgan vaqt hisobiga yangi bilimlarni mustaqil o'zlashtirish imkoniyati ortadi;

- ishdan ajralmagan holda ta'lim olishni xohlovchi talabalar ushbu ta'lim shaklida o'qish vaqti, joyi va o'quv yurtini o'z xohishiga ko'ra tanlashi mumkin;

- maxsus dasturlar yordamida talabaniy bilimni baholashda xolislikning ta'minlanishi va korruptsiyaviy holatlarning ancha kamligi ma'lum bo'lmoqda;

- talabada mustaqil bilim olish, o'z ustida ishlash, ijodiy va intellektual salohiyatini rivojlantirish ko'nikmalarini shakllantiradi.

Yuqoridagilar bilan birga, masofaviy ta'limning salbiy jihatlarni ham keltirish mumkin:

- Masofaviy ta'lim ishtirokchilarining erkin savollar bera olmasliklari va hammaning birdek faol bo'lishining cheklanganligi.

- Doimiy virtual muloqotlarning ko'z nuriga zarar etkazishi va muntazam ko'rish funktsiyasi sabab nerv-asab tolalarining toliqishiga sabab bo'ladi.

- Masofaviy ta'lim xotirani kuchaytirsada, irodaning sustlashishi va dangasalikga olib keladi.

Xulosa va takliflar. Xulosa qilib aytdigan bo'lsak, masofaviy o'qitishni ta'lim tizimida foydalanish bo'yicha jahonda etarlicha tajriba to'plangan va ularning tahlilining ko'rsatishicha masofaviy o'qitish, an'anaviy ta'lim muassasalaridagi o'qitishga qaraganda arzoniga tushadi. Bugungi kunda ko'pgina ta'lim muassasalari, yirik korxonalar va tashkilotlar o'z mutaxassislarini tayyorlashda, malakasini oshirishda ushbu tizimdan keng foydalanib kelmoqda, bu o'z navbatida ta'lim oluvchining mustaqil bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishi bilan birga, muammolarsiz amaliy faoliyatni davom ettirishiga katta imkoniyat bermoqda. Masofaviy ta'limning yana bir qulayligi o'qitish uchun zarur bo'ladigan tashkiliy texnik infratuzilmaning tejalishi bo'lib, moliyaviy xarajatlar asosan o'quv-uslubiy materiallar tayyorlash hamda internet trafik uchun sarflanadi.

Masofaviy ta'limning muammoli jihati shundaki, bunday jarayonda o'quvchi barcha materialni mustaqil tarzda o'qib-o'rganishi kerak. Shuning uchun undan iroda kuchi, mas'uliyat va o'z-o'zini nazorat qilish talab etiladi.

ADABIYOTLAR

1. Abduqodirov A.A., Pardayev A.X. Masofali o'qitish nazariyasi va amaliyoti. –T.: Fan, 2009
2. Mamataliev T. Masofaviy ta'lim: ta'limning yangi imkoniyatlari: metodik qo'llanma – T.: “Yetakchi nashriyoti”, 2024 y. – 28 b.
3. Shaymatov J.N., Masofaviy ta'lim tizimining o'ziga xos xususiyatlari / Academic research in educational sciences volume 2 issue 2 /2021 284-291 b.
4. Allayarova S.N., Sayitova U.H. Masofaviy ta'lim: mazmuni, imkoniyatlari va kamchiliklari / Academic research in educational sciences volume 2 issue 1 / 2021, 930-936 b.
5. E-learning: concepts, trends, applications. Corporation Trust Center by Epignosis LLC 2013.
6. The pedagogy of the Massive Open Online Course: the UK view. Siân Bayne and Jen Ross, the University of Edinburgh. The Higher Education Academy, 2013.